

Bartosz Łukaszewski*

SUBKULTURY MŁODZIEŻOWE I ICH WARTOŚCI

Youth's subcultural structures and their values

Summary

Article is based on the question of interdependence between concepts and social phenomena of youth subcultures and values. In this context is focused on impact of values on creation of youth subcultures and nature of activity of various subcultural groups manifesting and declaring their values. Article includes the definition of value, with an emphasis on value as a standard, norm and pattern and the definition of subculture, which includes the concept of social world. This enabled the presentation of various types of values in subcultures and draw a conclusion – analysis of values is fundamental for understanding of subcultures.

Keywords: *subculture, youth subcultures, social world, values, axiology*

Wartości, określona (specyficzna) aksjologia, to jeden z głównych konstytutywnych czynników subkultur młodzieżowych i odrębnych światów społecznych¹. Deskrypcja danych grup subkulturowych czy też

* UKSW w Warszawie

¹ Dynamiczne zmiany społeczne wpływają na ewolucję wyznaczników aktywności poszczególnych jednostek i grup. Tworzenie specyficznych stylów życia, m.in. w oparciu o dane zainteresowania, pasje czy też poczucie odrębności względem całości społeczeństwa to jeden z elementów tzw. procesu subkulturyzacji, zob. m.in. **M. Brake, The Sociology of Youth Culture and Youth Subcultures: Sex and Drugs and Rock 'n' Roll?**, London 2013, s. 10-18, **M. Dymek, Video Games: A Subcultural Industry**, w: P. Zackariasson, T. Vilson (red.), **The Video Game Industry: Formation, Present State and Future**, New York 2012, s. 38-44. W tym kontekście należy stwierdzić, iż w ramach analizy subkultur,

odrębnych sposobów postrzegania rzeczywistości, wyznaczników aktywności w ramach światów społecznych², nie jest możliwa bez odniesienia do systemu wartości jednostek – aktorów społecznych³. To właśnie poznanie tego „co jest ważne” umożliwia rekonstrukcję motywacji wpływających na dane zachowania, a następnie „rozumienie” owych zachowań.

Analiza zależności pomiędzy pojęciami wartości i subkultury nie jest w pełni możliwą bez poczynienia bazowych ustaleń definicyjnych. Spróbujmy zatem skrótowo sprecyzować „czym jest wartość” oraz „czym jest subkultura”, w jaki sposób wartości wpływają na tworzenie subkultur młodzieżowych i światów społecznych, a także dlaczego i jakie wartości są manifestowane w ramach aktywności poszczególnych grup.

Określone wartości wpływają na formowanie subkultur młodzieżowych i światów społecznych. Następnie w ramach funkcjonowania subkultur zauważalna jest specyficzna dla nich aksjologia (manifestowana w zachowaniach). W pierwszej kolejności należy zatem zwrócić się w stronę wielopłaszczyznowej analizy pojęcia wartości.

oprócz tradycyjnie analizowanych subkultur młodzieżowych o charakterze muzycznym i kontestacyjnym pojawia się miejsce dla tzw. „światów społecznych” – określonych stylów życia, środków wyrażania odrębności, grup tworzonych wokół wspólnych zainteresowań etc. Na temat koncepcji światów społecznych zob. K.T. Konecki, **W stronę socjologii jakościowej: badanie kultur, subkultur i światów społecznych**, w: J. Leoński, M. Fiternicka-Gorzko, **Kultury, subkultury i światy społeczne w badaniach jakościowych**, Szczecin 2010, s. 17-37.

² W ramach niniejszego opracowania termin subkultura młodzieżowa odnosi się do subkultur muzycznych i kontestacyjnych, natomiast termin subkultura obejmuje zarówno subkultury muzyczne i kontestacyjne jak również dane światy społeczne.

³ Por. T. Bąk, **Współczesne uwarunkowania kreacji subkultur młodzieżowych**, Warszawa 2008, s. 105.

Pojęcie wartości – aspekty definicyjne

Pojęcie wartości należy do kluczowych na polu nauk humanistycznych i społecznych, a jednocześnie najbardziej niejednoznacznych definicyjnie. Analiza wartości możliwa jest na gruncie dyscyplin naukowych takich jak m.in. filozofia, etyka, psychologia czy też socjologia (w specyficznym, społecznym kontekście). Stanowi zatem, co oczywiste, przedmiot zainteresowania wielu wybitnych reprezentantów poszczególnych nauk, wśród których na przestrzeni wieków wymienić można m.in. Sokratesa, Platona, św. Tomasza z Akwinu, I. Kanta, H. Rickerta, N. Hartmanna, M. Schelera, E. Durkheima czy też G.H. Meada. W Polsce, na polu różnych dyscyplin naukowych wartości analizowali m.in. R. Ingarden, T. Kotarbiński, W. Tatarkiewicz, M. Ossowska, S. Ossowski, W. Piwowarski, J. Mariański.

W ramach socjologii zauważalny jest brak jednolitości wyjaśnień, związany głównie z odmienną epistemologia, odmiennymi paradygmatami reprezentowanymi przez poszczególnych badaczy. Z jednej strony zatem wartości to „wszystko co wiąże się z pozytywnymi emocjami, skupia pragnienia i dążenia, ważne, godne pożądania, na zdobyciu czego jednostce zależy albo czego poszukuje jako rzeczy cennej”⁴, z drugiej natomiast „to, co wspólnota nakazuje, sankcjonuje lub narzuca”⁵. Wartością może być zatem wszystko co pozytywnie angażuje jednostkę – „odczuwane”, jak i to co jednostka „uznaje” za wartość, choć niekoniecznie emocjonalnie „odczuwa” (zwyczaje, obyczaje, reguły i granice zachowań, społecznie ustalone powinności etc.)⁶. Dla ustalenia zależności między określonymi wartościami, a powstawaniem i funkcjonowaniem subkultur kluczowym staje się ujęcie wartości w kategoriach

⁴ J. Mariański, **Wprowadzenie do socjologii moralności**, Lublin 1989, s. 165.

⁵ K. Ryczan, **Wartości katolików a typ środowiska miejskiego**, Lublin 1992, s. 19.

⁶ Podział na wartości odczuwane i uznawane, zob. S. Ossowski, **Konflikty niewspółmiernych skal wartości**, w: *Dzieła*, t. III, Warszawa 1966.

standardu⁷, bliskie lubelskiej szkole socjologii wartości W. Piwowarskiego. Ów autor wykorzystuje eksplikację autorstwa G. Heppa stwierdzającego, iż wartości to „zinternalizowane standardy zachowań, dziedziczone przez osoby w procesie socjalizacji, w kulturowym kontekście określonego społeczeństwa”⁸.

Pojęcie subkultury – eksplikacja

W ujęciu tradycyjnym, ograniczającym pole analizy do subkultur muzycznych owe grupy możemy określić jako formy społeczne charakteryzująca się postawą opozycji, sprzeciwu bądź kontestacji wobec wybranej części, rzadziej całości systemu społecznego⁹. Podstawowy wyróżnik to odrębną aksjologia, własne wartości w zakresie percepcji rzeczywistości i definicji sytuacji, które mogą być manifestowane w określonych zachowaniach, aktywności i działalności społecznej, stylu ubioru oraz twórczości artystycznej (przede wszystkim muzycznej)¹⁰. Subkultura spełnia funkcję swego rodzaju katalizatora dla jednostkowych poszukiwań o charakterze adaptacyjnym, właściwych głównie dla procesu adolescencji. Stanowi często rezultat problemów adaptacyjnych związanych z dysfunkcjami na polu rodziny, grupy rówieśniczej. Rolę odgrywa również turbulentne środowisko szkolne, czy też brak możliwości realizacji aspiracji/awansu społecznego w ramach panują-

⁷ J. Mierzwa, *Wartości w procesie komunikowania się jednostek globalnego społeczeństwa*, *Seminare* 18(2002), s. 373-379.

⁸ Tamże, por. m.in. G. Hepp, *Zerfall der politischen Kultur? Wertvorstellungen im Wandel*, Mönchengladbach 1984, s. 3, K. Ryczan, *Wartości katolików a typ społeczeństwa miejskiego*, Lublin 1992, s. 7, W. Piwowarski, *Wartości religijno-moralne młodzieży polskiej*, w: J. Mariański, W. Zdaniewicz, *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991, s. 223-227.

⁹ Por. D. Hebdige, *The Function Of Subculture*, w: S. During, *The Cultural Studies Reader*, New York 1999, s. 441.

¹⁰ Por. T. Muller, *Młodzieżowe podkultury*, Warszawa 1987, s. 7-9, F. Ułasiuk, *Nieformalne ruchy młodzieżowe*, Warszawa 1987, s. 7, J. Wertenstein-Żuławski, *Między nadzieją a rozpaczą*, Warszawa 1993, s. 8.

cego systemu społeczno-ekonomicznego. Tego typu postrzeganie subkultur zogniskowane jest wokół analizy „wtórnej” tożsamościowej identyfikacji, historycznie opartej przede wszystkim na tworzeniu i słuchaniu specyficznych, „subkulturowych” gatunków muzycznych, będących nośnikiem wyznawanych wartości.

Chęć podkreślenia własnej odrębności poprzez charakterystyczny, często kontrowersyjny wizerunek i styl ubioru, również mieści się w obrębie pojęcia subkultury. Należy więc stwierdzić, iż współczesne subkultury młodzieżowe dzielą się na subkultury nowoczesne, zogniskowane wokół poszukiwań alternatywnego przystosowania do rzeczywistości (poszukiwania i tworzenia alternatywnych wartości w stosunku do braku bądź niedostatecznej internalizacji takowych na polu grup pierwotnych), a także ponowoczesne, zorientowane wokół chęci manifestacji odrębności w ramach modnego stylu ubioru, wyszukanego, niekonwencjonalnego zachowania¹¹.

Wspomniany proces różnicowania się stylów życia - tzw. subkulturyzacja - wpływa na konieczność włączenia w ramy pojęcia subkultury kategorii tzw. światów społecznych. Zdaniem K.T. Koneckiego świat społeczny jest „działaniem zbiorowym, realizowanym poprzez komunikację symboliczną; przyczynkiem do wyodrębnienia jego poszczególnych manifestacji staje się pewne ‘podstawowe działanie’, na bazie którego jednostki negocjują reguły interakcyjne, a w dalszej kolejności właściwe danemu światu role społeczne, język, sposoby komunikacji i tak dalej”¹². W tym kontekście możemy zatem mówić o światach społecznych danych grup uformowanych w oparciu o wspólne zaintereso-

¹¹ D. Muggleton, **Wewnątrz subkultury. Ponowoczesne znaczenie stylu**, Kraków 2004, s. 69.

¹² Zob. K.T. Konecki, **W stronę**, s. 17-37, M. Frąckowiak, Ł. Rogowski, *Obrazy w procesach negocjacji światów społecznych*, **Przegląd Socjologii Jakościowej** 1 (2011), t. VII, s. 42-53, zob. także m.in. K.T. Konecki, **Ludzie i ich zwierzęta. Interakcjonistyczno-symboliczna analiza społecznego świata właścicieli zwierząt domowych**, Warszawa 2005, H.S. Becker, **Art Worlds**, Berkeley 1982.

wania: świecie społecznym internautów, użytkowników danych portali społecznościowych, świecie społecznym graczy komputerowych, świecie społecznym właścicieli zwierząt domowych etc.

Zróżnicowanie wartości w ramach subkultur

W związku z powyższym, w kontekście funkcjonowania subkultur podkreślić należy szerokie zróżnicowanie obecnych na ich polu wartości. Wśród nich wyróżnić możemy m.in. następujące typy: wartości etyczno-moralne, wartości społeczne, wartości materialistyczne (związane z bezpieczeństwem ekonomicznym), wartości prestiżowe, wartości postmaterialistyczne (związane z potrzebą samorealizacji), wartości perfekcjonistyczne, wartości estetyczne, wartości emocjonalne, wartości egoistyczne, wartości allocentryczne, wartości prospołeczne¹³. Dominacja określonych typów wartości na polu danych grup subkulturowych wpływa na charakter ich aktywności. Analiza wartości deklarowanych przez członków poszczególnych subkultur to zatem zadanie kluczowe z punktu widzenia kompleksowego opisu i rozumienia subkulturowych zjawisk, będących jednymi z najważniejszych współczesnych zjawisk społecznych. Jak zauważa T. Bąk „(...) eksploracja wartości stanowi punkt wyjścia do wnioskowania o tym jak jednostka, grupa organizacja czy społeczeństwo będą zachowywały się w przyszłości”¹⁴.

¹³ Zob. T. Bąk, *Współczesne*, s. 132, J. Mierzwa, *Wartości*, s. 377, H. Świda-Ziemba, *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1999, A. Jasińska-Kania, *Wartości i normy moralne a procesy przemian w Polsce i w Europie*, w: J. Mariański, L. Smyczek (red.), *Wartości, postawy i więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie*, Kraków 2009, s. 15-35, J. Mariański, *Moralność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*, Warszawa 1990, s. 156-157, R. Inglehart, *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles*, Princeton 1997, s. 28.

¹⁴ T. Bąk, *Współczesne*, s. 105.

BIBLIOGRAFIA

- Bąk, T., *Współczesne uwarunkowania kreacji subkultur młodzieżowych*, Warszawa 2008.
- Becker H.S., *Art Worlds*, Berkeley 1982.
- Brake M., *The Sociology of Youth Culture and Youth Subcultures: Sex and Drugs and Rock 'n' Roll?*, London 2013.
- Dymek M., *Video Games: A Subcultural Industry*, w: Zackariasson P., Vilson T. (red.), *The Video Game Industry: Formation, Present State and Future*, New York 2012, s. 38-44.
- Frąckowiak m., Rogowski Ł., *Obrazy w procesach negocjacji światów społecznych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” nr 1, Łódź 2011, t. VII, s. 42-53.
- Hebdige D., *The Function Of Subculture*, w: During S., *The Cultural Studies Reader*, New York 1999, s. 441.
- Hepp G., *Zerfall der politischen Kultur? Wertvorstellungen im Wandel*, Mönchengladbach 1984.
- Inglehart R., *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles*, Princeton 1997.
- Jasińska-Kania A., *Wartości i normy moralne a procesy przemian w Polsce i w Europie*, w: Mariański J., Smyczek L. (red.), *Wartości, postawy i więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie*, Kraków 2009, s. 15-35.
- Konecki K.T., *Ludzie i ich zwierzęta. Interakcjonistyczno-symboliczna analiza społecznego świata właścicieli zwierząt domowych*, Warszawa 2005.
- Konecki K.T., *W stronę socjologii jakościowej: badanie kultur, subkultur i światów społecznych*, w: Leoński J., Fiternicka-Gorzko M., *Kultury, subkultury i światy społeczne w badaniach jakościowych*, Szczecin 2010, s. 17-37.

- Mariański J., *Moralność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*, Warszawa 1990.
- Mariański J., *Wprowadzenie do socjologii moralności*, Lublin 1989.
- Mierzwa J., *Wartości w procesie komunikowania się jednostek globalnego społeczeństwa*, *Seminare* nr 18, Warszawa 2002, s. 373-379.
- Muggleton D., *Wewnątrz subkultury. Ponowoczesne znaczenie stylu*, Kraków 2004.
- Muller T., *Młodzieżowe podkultury*, Warszawa 1987.
- Ossowski S., *Konflikty niewspółmiernych skal wartości*, w: *Dzieła*, t. III, Warszawa 1966.
- Piwowarski W., *Wartości religijno-moralne młodzieży polskiej*, w: Mariański J., Zdaniewicz W., *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991, s. 223-227.
- Ryczan K., *Wartości katolików a typ środowiska miejskiego*, Lublin 1992.
- Świda-Ziemba H., *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1999.
- Ułasiuk F., *Nieformalne ruchy młodzieżowe*, Warszawa 1987.
- Wertenstein-Żuławski J., *Między nadzieją a rozpaczą*, Warszawa 1993.